

HO ELLOA HLOKO HA BASEBETSI BA O'KIEP MANE NAMAQUALAND

NUM le O'kiep Copper li saenne tumellano ea ho elloa hloko, eona e tla felisa ntoa ea lilemo tse ka bang supa ea ho tseka litokelo tsa mokhatlo oa basebetsi morafong oo. Tumellano e sannoe ka la 10 Loetse mane Nababeep, empa e sa ntsane e tshoaneloa ho lokisoa hantle ke Gold Fields, e leng eona eo moralo ona o leng tlasa ona. Leha ho le joalo, hona ho lebelletsoeng e mpa e le ho latela molao feela. Sebuelli sa Gold Fields se itse tumellano ena ke e tla fana ka mokhoa o tshoaneloang ho lateloa kamanong mahareng a mokhatlo oa basebetsi le kampani (company) eo, le ho l aola kamoo litherisano li tla tsamaeang ka leng ka nako e tlang. Ho sa le joalo mekha ena e mmeli e ntse e rerisana ka meputso ha joale mme bahiri ba batla ho fana ka kekeletso ea lipersente tse 7,5

athe basebetsi bona ba batla kekeletso ea lipersente tse 13. Basebetsi ba O'kiep ba re hona ha se ho feela ha lefatshe, ho sa ntsane ho ena le ho hongata ho tshoaneloang ho lokisoa. NUM e ntse e eme hol ima ntlha ea hore bahiri ba O'kiep ba se ke ba qobella basebetsi ho kena litshebeletsong tsa bona tsa thuso ea bophelo (medical scheme) kante ha ho rerisana ka nepahalo le bona, joalo ka ha ho ne ho etsuoapele. Mosebetsi e mong o itse, "h a bahiri ba O'kiep ba ntse ba ikemiselitse ho re neha meputso ena e thising bofutsana, ho sa ntsane ho ena le ho hongata ho tshoaneloang ho phethoa. Hape bahiri be tshoanela ho re hlalose tsa hore ho etsahetse eng ka chelete ea letlole la thuso la O'kiep 1968. Ba sebelisa hape le kaho ea matlo ho ntshetsapele karo-hano hara basebetsi."

SETERAEKE SE RERILOENG MORAFONG OA PHALABORWA MINING COMPANY

Basebetsi ba morafong oa Phalaborwa Mining Company ba rerile ho ba le seteraeke bakeng sa polokeho mosebetsing. Ke lipersente tse ka holimo ho mashome a robeli (80%) tsa basebetsi ba voutileng bakeng sa seteraeke sena. Seteraeke sena se reriloeng ka baka la litaba tse tharo tseo ho tsekisanoang ka tsona, e leng lihora tsa ho sebetsa, kakanyo ea boleng ba mosebetsi (job evaluation) le

likonteraka tsa balebeli tseo moralo (security contractors) o entseng tumellano le tsona.

Basebetsi ba batla hore ho etsuoapele kakanyo ea mosebetsi e nepahetseng tlhophisong ea mosebetsi e leshome e set-seng. Ke mosebetsi e ka bang 442 holima e 452 eo ho seng ho entsoapele kakanyo ea eona ke komiti ea NUM mmoho le bahiri. Basebetsi hape ba khahlanong le ho etsa

balebeli ba leng teng morafong ha joale hore e be ba poraefete le hore sebakeng sa bona ho kene balebeli ba Gray Security.

Basebetsi ba batla hore ba sebetse lihora tse 42 ho ena le tse 46. Tsena tsohle li ile tsa romeloa ho Lekhotla la Poelano (Conciliation Board) mme ha ho na tharollo le ha e le efe e fihletsoeng. Kahoo basebetsi ba ile ba nka qeto ea ho vouta bakeng sa seteraeke.

Leha bahiri ba ile ba leka ho tshosa basebetsi pele ba ka vouta, hona ha ho oa ka ha thibela basebetsi hore ba se ke ba vouta ka bongata bakeng sa seteraeke seo. Ke basebetsi ba ka bang likete tse peli (2 000) ba amehang. Seteraeke seo se ka qala neng kapa neng NUM e ntse e ikemiselitse ho rerisana le bahiri bakeng sa ho rarolla litsekisano tsona.

MOKHATLO O KOPA NYANG BAHIRI LE BASEBETSI BA MERAUFONG KHAHLANONG LE KHETHOLLO EA ME RABE

NUM le Chamber of Mines (COM) li entse litshisinyo tse kopanetsoeng ho mmuso oa Afrika Boroa, ka maikemisetso a ho felisa khethollo ea merabe e leng teng ha joale hara melao e mabapi le hlahlobo ea pheko o, maemo a amoheleng a ho fumana mangolo a bopaki (certification) le ho fumana puseletso (compensation) bakeng sa

mafu ao basebetsi ba merafong ba a fumanang mosebetsing.

Ka ho ea ka melao ea joale ea khethollo, basebetsi ba batsho ba merafong ba fumana chelete e nyenyane haholo bakeng sa mafu ao ba a fumanang merafong.

Basebetsi ba basoeru ba nang le lefu la "silico-tuberculosis" ba fumana chelete e ka bang R57 972 ha basebetsi

NYEOE E NGOE EA HO TEBELOA HA BASEBETSI KA BONGATA E RAROLLITSOE

Nyoe ea basebetsi ba neng ba tebetsoe ka bongata morafong oa Durnacol ka selemo sa 1990 e rarollitsoe kante ho lekhotla la linyeoe. Bahiri ba Iscor ba ntshitse chelete e ka etsang R1,3 million (R300 000) joalo ka moputso o tshoaneloang ho fumana ke basebetsi ba tebetsoeng mosebetsing. Ha joale chelete eo e matsohong a boramelao ba mokhatlo oa basebetsi. Basebetsi bao e neng e se litho tsa mokhatlo oa basebetsi ba tla ithuta le kamoso hore ba be litho tsa mokhatlo oa basebetsi, hobane joale ba ke

ke ba fumana letho. Mokhatlo oa basebetsi o bile le seabo sa bohlokoa nyoeeng ena leha basebetsi ba bang ba ne ba se ba felo- loa ke tshepo.

Ho tebeloa ha basebetsi ka bongata hape ho entsoapele morafong oa Doornfontein mane Carletonville, moo basebetsi ba tebetsoeng ka baka la ho nka karolo ho "stayaway" (ba sa ea mosebetsing) ka la 4-5 Pulungoana 1991. Nyoe ea teng e tla kena ka la 11 ho isa ho la 23 Hlakola 1993.

ba batsho ba tshoeroeng ke lona lefu leo ba fumana R5 626.

Bakeng sa lefuba (tuberculosis) f eela, basebetsi ba batsho ba fumana R1 119 ha ba basoeru bona ba fumana R8 386. Bakeng sa basebetsi ba basoeru ba merafong, hlahlobo ea pheko e etsoa ke lingaka tse ikemetseng tsa MEDICAL BUREAU FOR OCCUPATIONAL DISEASES, athe basebetsi ba 1. KAKARETISO 1.1 Molao ha o a tshoanela ho khetholla ka ho ea ka merabe le ka bong (gender) 1.2 Maemo a ho tshoaneleha (fitness) a hloka halang a tlameha ho ba a tshoanang bakeng sa basebetsi kaofela. 1.3 Tshebetso tsa pele motho a ka hiroa, le tsa nako le nako tsa ho fumana mangolo a bopaki ba hlahlobo ea pheko li tshoanela ho ba tse tshoanang bakeng sa basebetsi kaofela. 1.4 Ho tlameha ho ba le lengolo le le leng la bopaki ba ho tshoaneleha (fitness) bakeng sa basebetsi kaofela, mme lengolo la bopaki le tlameha ho ba le loketseng bakeng sa maemo a hlahisitsoeng.

batsho bona ba hlahlojoa ke lingaka tse khethuoang ke behiri, mme hangata ha li na lisebelisoa (equipment) tse nepahetseng tsa ho fumana hore motho o tshoeroe ke lefu lefu.

Ka maiteko a ho felisa mokhoa ona o tshabehang oa khethollo, NUM le Chamber li hlahisitse metheo ena e late- lang hore e kenyetsetse molaong o mocha:

tshoaneleha (fitness), ho fumana lengolo la bopaki le ho fumana puseletso (compensation). 2.4 E tshoanela ho etsa litekanyetso tsa pheko (medical assessment) bakeng sa ho fumana lengolo la bopaki. 2.5 E tshoanetse ho ba le boikarabelo bakeng sa ho fana ka lengolo la matu a fumanoang mosebetsing. 2.6 E tshoanela ho sebetsa joalo ka mokha oo basebetsi ba sa khotsofalang ba ka et sang boipiletso (appeal) ho ona.

3. HLAHLOBO EA PHEKOLO 3.1 Hlahlobo ea pheko ea pele motho a ka hiroa le ea nako le nako li tshoanela ho aroloa. 3.2 Joalo ka ha ho boletsoe ka holimo, tekanyetso bakeng sa ho fumana lengolo la bopaki e tshoaneloa ho etsoa ke MBOD.

4. PUSELETSO (COMPENSATION) 4.1 Mokhoa o mong le o mong o mocha o ka hlahisoang bakeng sa puseletso o tshoaneloa ho thehoa holima pehelo ea sebele e tshoaneloang ho hlahisoa ho bohle ba amehang 4.2 Puseletso e tshoanela ho ba ka mokhoa oa ho lefuoa bakeng sa penshene ho ena le ho fuoa chelete e ngata feela.